

Asia: VN/27263/2023

Lausuntopyyntö nuorisorangaistussääntelyn kehittämistä koskevasta työryhmämietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Juristiliitto pitää hyvänä tavoitetta kehittää nuorisorangaistusta ja siten lisätä sen käyttöä kohderyhmään kuuluvien nuorten osalta. Tämä parantaa rangaistuksen vaikuttavuutta ja luo samalla tosiasiallisen rangaistusvaihtoehdon ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välimaastoon. Menestyksekkäästi toteutetulla uudistuksella pystytään parhaimmillaan myös ennaltaehkäisemään nuoriso- ja jengirikollisuutta katkaisemalla rikoskierteen syntyminen. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että nuorisorangaistusta pysytään tulevaisuudessa hyödyntämään oikea-aikaisesti ja merkittäväällä tavalla nuoren elämään vaikuttavasti.

Esityksessä on hyvin tunnistettu syitä, miksi nuorisorangaistuksen käyttö on jäänyt nykytasolle. Käytännössä valitettavin syy vähäiselle käytölle on lainkäyttäjien epätietoisuus nuorisorangaistuksen olemassaolosta ja sen soveltumisen edellytyksistä. Tämä johtuu osittain puutteellisesta menettelyn jalkauttamisesta käytännön lainsoveltajille. Haasteena on muun muassa se, ettei syyttäjät ole riittävän tietoisia nuorisorangaistuksesta. Tällöin seuraamusselvitysten teettäminen jää usein paitsioon, eikä niitä pyydetä sellaisissa tilanteissa, joissa rangaistusta voisi tosiasiallisesti hyödyntää. Lisäksi kuten selvityksestäkin käy ilmi, tuomioistuimilla ei ole aina tiedossa, että myös tuomioistuin voisi tilata nuorta koskevan seuraamusselvityksen, mikäli syyttäjä ei ole sitä tehnyt. Alioikeuksilla on myös todellisuudessa harvoin mahdollisuutta tutustua seuraamusselvitykseen etukäteen, jolloin siellä olevien puutteiden huomaaminen tapahtuu vasta pääkäsittelyssä, eikä niihin voida enää tuolloin puuttua.

Haasteeksi voidaan myös todeta tuomioistuinlaitosta rasittavat pitkät käsittelyajat. Vaikka nuorten jutut tulisikin käsitellä ns. nopeutetusti, voivat ne kaikesta huolimatta päästä tuomioistuimeen vasta pitkän ajan kuluttua. Lisäksi ongelmaksi saattaa muodostua se, ettei rikokset saavu tuomioistuimeen kronologisessa järjestyksessä. Pahimmillaan tilanne on jo tässä vaiheessa eskaloitunut, eikä nuorisorangaistusta päästä hyödyntämään ennaltaehkäisevässä merkityksessään.

Nykymuotoisenaan nuorisorangaistus ei ole vakiinnuttanut asemaansa osana seuraamusjärjestelmää. Yleisesti selvityksessä nuorisorangaistuksen asemaa koskeva käsittely oli suppeaa ja jäänyt paikoin myös epäselväksi. Juristiliitto katsookin tärkeäksi vahvistaa nuorisorangaistuksen merkitystä nykyisessä seuraamusjärjestelmässä.

Menettelyä koskevien säännösten voidaan todeta olevan jossain määrin epäselviä. Tämän vuoksi tavoite lain selkeyttämisestä on kannatettava. Käytännön lainsoveltamistyössä haastavaksi on todettu menettelyn liian tiukat rangaistusrajat sekä menettelyn soveltumattomuus asteittain tiukkeneviin rangaistusportaisiin ja toisaalta nuorten rikosnimikkeisiin. Ongelmatilanteita on myös syntynyt yhdenvertaisuusperiaatteen vuoksi: koska nuorisorangaistus on tiukempi rangaistusmuoto kuin ehdollinen vankeusrangaistus, tuomitaan alaikäiselle helposti ainoastaan ehdollista, mikäli asiassa on syytettynä hänen lisäkseen yksi tai useampi yli 18-vuotias henkilö, joille tämä muutoin tuomittaisiin. Lisäksi esimerkiksi ryöstörikoksissa rangaistus voi mennä yli vuoden ylärajan, jolloin nuorisorangaistus tippuu pois käytössä olevista rangaistusvaihtoehtoista. Samalla voidaan todeta, että syyttäjät harvemmin ehdottavat nuorisorangaistusta ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta, koska sitä pidetään usein tarkoituksenmukaisempana rangaistusvaihtoehtona tilanteessa, jossa nuorella tekijällä on taustallaan jo kaksi ehdollista. Mikäli tavoitteena on nuorisorangaistuksen laaja käyttö, tulee sen käytettävyyden edellytykset olla myös riittävän laajoja ja selkeitä.

Juristiliitto pitää hyvänä, että esityksessä nuorisorangaistuksen pituus nostetaan suoraan rikoslakiin. Hallituksen esityksessä tulisi kuitenkin avata tarkemmin sitä, miten nuorisorangaistuksen pituus määritellään vai onko tarkoitus, että pituus määritellään normaalien rangaistusten pituuksia koskevien käsitysten ja oikeusohjeiden mukaisesti. Samalla Juristiliitto katsoo, että nuorisorangaistuksen maksimikeston nostaminen kahteen vuoteen voisi täsmentää sen merkitystä ja vahvistaa sen käyttöä tilanteessa, jossa ehdoton vankeusrangaistuksen ei katsota riittävän, mutta ehdotonta vankeusrangaistusta pidetään liian kovana seuraamuksena suhteessa käsillä olevaan tapaukseen.

Mikäli nuorisorangaistus voisi tulla tulevaisuudessa useammin suoraan harkittavaksi ehdollisen vankeusrangaistuksen sijaan, tulisi menettelyä koskevissa esitöissä avata niitä tilanteita ja asiaan liittyviä harkintaseikkoja, joissa nuorisorangaistus olisi tarkoituksenmukainen rangaistusvaihtoehto. Huomioida kuitenkin täytyy yhdenvertaisuuteen liittyvät näkökohdat, jolloin olisi tarkoituksenmukaista myös harkita kehitettäväksi ehdollisen vankeusrangaistuksen oheen tuomittavan valvonnan sisältöä.

Lisäksi Juristiliitto esittää harkittavaksi, tulisiko Rikosseuraamusvirastolle antaa oikeus viran puolesta esittää käräjäoikeudelle mahdollisuutta nuorisorangaistuksen hyödyntämiseen sellaisessa tilanteessa, jossa nuorisorangaistus voisi olla tarkoituksenmukainen rangaistustyyppi kyseiselle nuorelle tekijälle, mutta syyttäjä ei ole tätä vaatinut.

Työryhmä on jättänyt nyt annetussa esityksessä laajentamatta menettelyä 18–20-vuotiaisiin nuoriin resurssisyistä. Juristiliitto ymmärtää resurssihaasteen, mutta muistuttaa, että laajentaessa menetelmä myös 18 vuotta täyttäneisiin, voitaisiin menettelyllä tarttua paremmin rikoskierteeseen lähellä täysi-ikäistymistä joutuneisiin nuoriin. Juristiliitto kehottaakin selvittämään laajennuksen mahdollisuutta jatkovalmistelussa. Mikäli menettelyä päätetään laajentaa myös 18–20-vuotiaisiin, tulee siihen varata laajennuksen edellyttämät resurssit menettelyn kannalta olennaisille toimijoille. Lisäksi Juristiliitto kehottaa harkitsemaan jatkovalmistelussa, voisiko nuorisorangaistukseen lisätä myös mahdollisuus sähköisen valvontaan. Erityisesti selvittää tulisi sähköisen valvonnan toimivuutta tilanteessa, jossa nuorella on jo alkamassa tai jopa alkanut syntymään rikoskierrettä.

Lopuksi Juristiliitto huomauttaa, että nuorisorangaistuksen käytön lisääminen edellyttää rikosprosessin toimijoiden aktiivista ja säännönmukaista koulutusta teemaan liittyen. Näin oikeudenhoidon toimijoilla on riittävä varmuus nuorisorangaistuksen käyttämiseen.

Lisäksi Juristiliitto pitää tärkeänä huomion kiinnittämistä tarpeeseen uudistaa seuraamusjärjestelmää kokonaisvaltaisemmin yksittäisten, pistemäisten uudistusten sijaan. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelu- ja valvontarangaistusten rajoja tulisi tarkastella ja tarvittaessa harkita niiden nostamista. Tämä synnyttäisi myös säästöjä. Samassa yhteydessä olisi myös mahdollista yhdenmukaistaa ja selkeyttää yhteisen rangaistuksen mittaamissääntöjä.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry